

הרמב"ם קובע⁹ : „וכאשר היו שוחטים במקום המקודש בהמות רבות בכל יום ומחתכים בו הבשר ושורפים ורחצים בו הקרב והכרעים, אין ספק, שאלו היו מניחים אותו על זה הענין, היה ריחו כריח מקומות הבשר; מפני זה צוה ל„הקטיר“ בו „הקטרת“ שתי פעמים בכל יום „בבוקר ובין הערבים“ להיטיב ריחו וריח בגדי כל העובד בו... אבל אם לא היה לו ריח טוב, כל שכן אם היה לו שכנגדו, היה מביא בלב האדם הפך ההגדלה, כי הנפש תתרחב מאד לריח הטוב ותטה אליו ותתרחק מן הריח הרע ותברח ממנו.”

מכאן, שהרגישות לריח והדאגה להנעימו בבית, שהחריפו את ההתנגדות של התושב למטרד הריח הרע. מכאן התלכות המרובות להרחקת מוקדיו מאזורי המגורים של העיר. התע-שיות העיקריות שגרמו לריח רע עקב עיבוד חמרי-גלם ובכמויות ניכרות היו בראש וראשונה מצבעות הבדים (במיוחד בצבע הארגמן), בתי-המלאכה של הבורסקי, של הגרדי — צורף הנחושת, הכובס ותעשיות דומות.

דרישת המשנה היא להרחיק מן העיר חמישים אמה¹⁰ גבלות, בורסקי וקברות (ע' להלן) מפני הריח הרע¹¹ או קביעתם למזרח העיר מסיבת כיוון הרוחות המרחיקות את המיטרד משכונות המגורים וע"י כך „ממעטת היזק ריח

9. מורה הנבוכים חלק ג, פרק מה.

10. בבא בתרא פב מט, שם כה.

11. רש"י, שם, שם.

עיבוד העורות¹² בתי המלאכה המרובים לצביעת הבדים, **ביחוד בצבע הארגמן**, שבת-המלאכה שלו היו מפוזרים לאורך כל חופו המזרחי של הים התיכון, החל מצור ועד חיפה, גרם למטרד הריח הרע.

כאמור, רחובות צור היו ידועים עקב ריחם הרע — העיר היתה מרכז של תעשיית צבע הארגמן. **גרם לכך** ריחם הרע של החלזונות המרקיבים¹³. ריבוי השימוש במקדשים ובהיכלות באריגים צבועים ביחוד בצבע הארגמן המהולל, הפך במשך הזמן את העסק למונופול ממשלתי עקב רווחיותו. המטרד יכול היה לגרום להעברת האומנות למקומות מרוחקים מן העיר עקב הריח הרע שהתהווה בעת העיבוד, בדומה לבורסקי. וכן השימוש בשתן בעת העיבוד הוסיף לריח הרע. בפפירוס משנת 200 לפנה"ס אנו קוראים: „ידין של הצובע מסריחים, יש להן הריח של דגים רקובים והאומן מואס ממראה כל בד”¹⁴, „גם צורפי נחושת מזהמים מבורסקי ועל כן היה להם בית כנסת לבד”¹⁵. מסיבה זו כנראה ראו גם בגרדי מלאכה בזויה והושיבו אותם במקום בזוי בירושלים, בקרבת שער האשפות¹⁶. מקום זה שימש כנראה כאזור „תעשיות מזיקות”.

12. ה. שכנים פ"י ה"ג.

13. Marquardt, 744, Bem. 2

14. שם, ע' 501 ואילך.

15. חולין נו ב, תוס' ד"ה מטלית.

16. עדויות, פא מג, ע"י למעלה על שכונות האומנים.

גם במקרה של ריח רע אין טענת החזקה מועילה:
הניזוק יכול לטעון, שסבור היה שיוכל לקבל, כלומר, לסבול
את המטרד ועכשיו הוא אינו יכול.

„אין עושין בורסקי, אלא למזרח העיר“¹⁷, „משום
הרוח מערבית, שהיא קשה, תרחיק ותוליך הריח מן העיר“¹⁸.
רבי עקיבא אומר: לכל רוח הוא עושה, חוץ ממערבה¹⁹ —
כלומר, „לכל רוח הוא עושה ומרחיק חמשים אמה חוץ
ממערבה, דאינו עושה כל עיקר“²⁰. ההסבר לשיעור ההרחקה
לפי דעת רבי עקיבא — לפי הירוש' — הוא „עד מקום
שעושה גלד“²¹, כלומר, שהעור נעשה עבה יותר ואינו
מעלה עוד ריח²² ולפי דעה אחרת²³ — „עד מקום שעומד
ומריח“.

ריח רע של תעשייה שימש בהלכה עילה מספיקה
לפירוד משפחה — לגירושין. בין אלה, שכופים אותו להוציא
(כלומר, לגרש את אשתו, לפי תביעתה) נמצא המקמץ²⁴
והמצרף נחושת והבורסי²⁵. הריח היה כה חריף בכל אלה,

17. בבא בתרא כה א.

18. שם, תוס', ד"ה אין עושין.

19. משנה שם, שם, תוספתא שם פא הח.

20. ברייתא שם, שם.

21. ירוש' שם פב הט; יג עג.

22. פני משה, שם.

23. ירוש' שם, שם עי' שם על מוכי שחין.

24. „מקבץ צואת כלבים לעבד בו עורות“, לפי פיהמ"ש, ע"ש

רש"י ד"ה מקמץ.

25. כתובות עז ב.